

Emil Antoniszyn

Uniwersytet Opolski

POLITYKA FINANSOWA W ROLNICTWIE POLSKIM W ŚWIEŁE WYMAGAŃ WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ UE

1. Wstęp

Sytuacja w polskim rolnictwie rzutuje na całą gospodarkę. Transformacja ustrojowa wyraziła się w rolnictwie głównie w postaci presji ekonomicznej. Doprowadziło to do spadku jego dochodowości o połowę w ciągu ostatnich blisko 10 lat i powoduje nadal systematyczny spadek produkcji. Zainteresowanie zatem finansowymi instrumentami wspierania rolnictwa jest uzasadnione, w tym także polityką w tym zakresie realizowaną w innych krajach. Polska stała się niedawno członkiem UE i z dużym trudem dostosowuje swoje rolnictwo do wspólnej polityki rolnej. Prowadzenie samodzielnej polityki rolnej oderwanej od UE jest u nas w obecnych warunkach niemożliwe.

2. Finansowanie rozszerzenia Unii Europejskiej w zakresie rolnictwa

Postanowienia szczytu berlińskiego nakreśliły ogólną strategię rozwoju i powiększania Unii. Unia wydzieliła w budżecie dodatkowe środki w ramach funduszy:

- pomocy przedakcesyjnej (PHARE, ISPA, SAPARD) na finansowanie wdrażania w nowych krajach członkowskich zasad wspólnej polityki rolnej,
- funduszy strukturalnych.

Kwestie te zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady WE 1255/1999. Sumę środków pomocy przedakcesyjnej określono na 3,1 mld euro rocznie (do 2006 r.), z tego 0,52 mld na pomoc rolnictwu, 1,04 mld na pomoc strukturalną i 1,56 mld na

program PHARE. Łącznie Unia wydzieliła około 21,7 mld euro na tę pomoc, z tego na rolnictwo – ponad 3,6 mld euro plus środki PHARE – około 1,5 mld euro. Można szacować, że roczna pomoc rolnictwu polskiemu i wsi przed akcesją mogła wynieść około 220 mln euro. Stanowić to miało około 1/5 polskich wydatków publicznych na rozwój wsi i rolnictwa, jeśli stworzone były warunki ich efektywnego wykorzystania. Wstępnie uruchomiono tylko wydatki PHARE, co wskazuje, że do dnia wstąpienia do Unii Europejskiej nie wykorzystano około 2/3 desygnowanych środków. Wydzielono odrębne środki na powiększenie Unii w wysokości 4,1 mld euro w pierwszym roku i 14,2 mld euro w 2006 r., z tego na rolnictwo 1,6 mld euro w 2002 r. i 3,4 mld euro w 2006 roku. Panuje powszechna opinia, że Unia nie dośzacowała środków na powiększenie UE, zwłaszcza w części rolnej. Paradoksalnie Unia w budżecie na powiększenie wydzieliła mniej niż jedną trzecią środków na rolnictwo, podczas gdy w budżecie UE15 prawie połowę, mimo że potrzeby rolnictwa krajów Europy Środkowowschodniej są większe niż unijnego. Przyjęcie reguł wspólnej polityki rolnej (WPR) w polskim rolnictwie przyspieszy jego zmiany i wzmocni więź polskich producentów rolnych z wielkim europejskim rynkiem produktów rolno-spożywczych. Obecnie rolnictwo polskie tylko w kilku dziedzinach jest konkurencyjne względem unijnego (uwzględniając wysokie dotacje Unii Europejskiej). Ceny bardzo wielu produktów rolnych są już podobne, zatem włączenie Polski do Unii i potencjalnie szerszy dostęp polskich rolników do unijnego rynku nie powiększą w istotnym stopniu produkcji rolniczej oraz pochodzących z niej dochodów. Struktura agrarna w Polsce i niskie zasoby kapitałowe polskich rolników sprawiają, że będą oni w mniejszym stopniu korzystać z najnowszych rozwiązań naukowo-technicznych. Polscy rolnicy mogą natomiast mieć pewną przewagę w rywalizacji z rolnictwem zachodnioeuropejskim, zwłaszcza w dziedzinach wymagających dużej pracowitości, ponieważ niższy jest niż w Unii Europejskiej poziom wynagrodzeń za pracę.

3. Ogólne założenia wspólnej polityki rolnej UE

Cele i zasady wspólnej polityki rolnej zostały określone w postanowieniach „Traktatu rzymskiego”. Do ważniejszych celów tej polityki zaliczono:

- podnoszenie produktywności rolnictwa poprzez wspieranie postępu technicznego, racjonalizację produkcji i optymalizację zastosowań czynników produkcji,
- zapewnienie ludności rolniczej godziwych warunków życia, głównie poprzez zwiększanie dochodów osób czynnych w rolnictwie,
- stabilizację poszczególnych rynków.

Ponieważ traktat podpisano w kilkanaście lat po II wojnie światowej, w okresie, kiedy Europa była jeszcze importerem netto artykułów rolno-spożywczych, więc wśród zadań podstawowych zapisano również:

- zapewnienie odpowiedniego zaopatrzenia w produkty rolne,

- umożliwienie konsumentom kupna produktów rolnych po „rozsądnych” cenach.

W ramach wspólnej polityki rolnej przyjęto trzy podstawowe zasady:

- zasadę wspólnego rynku, która oznacza swobodny przepływ produktów rolnych między państwami członkowskimi (zapewniony poprzez likwidację ceł i innych ograniczeń związanych z ochroną rynków narodowych, a także poprzez wprowadzenie wspólnych cen i ujednoliconych zasad konkurencji oraz przyjęcie wspólnych reguł w handlu produktami rolnymi z krajami trzecimi),
- zasadę preferencji Wspólnoty, która oznacza pierwszeństwo zbytu na rynku Wspólnoty produktów rolnych wytwarzanych na jej terenie i ochronę rynku wewnętrznego przed tańszymi produktami pochodzącymi z importu,
- zasadę solidarności finansowej, która zobowiązuje wszystkie kraje członkowskie do solidarnego współuczestniczenia w kosztach funkcjonowania polityki rolnej.

Do realizacji tej polityki przyjęto takie instrumenty, jak organizacja rynków rolnych oraz środki wspólnej polityki rolnej. Jako najważniejsze można wymienić cztery główne instrumenty wspierania rolnictwa w ramach WPR. Są to: podtrzymywanie cen rynkowych, ograniczenia ilościowe, bezpośrednie podtrzymywanie dochodów oraz tzw. inne formy wspierania rolnictwa. Bezpośrednie podtrzymywanie dochodów rolniczych polega na tym, że producenci w UE otrzymują pewną sumę pieniędzy ponad to, co uzyskują ze sprzedaży swych produktów na rynku (płatność na hektar zbóż i nasiona oleiste i na sztukę zwierząt – bydło i owce). Zwiększa ono dochody rolnicze, nie wpływając jednocześnie na ceny konsumenta czy producenta.

Inne formy wspierania rolnictwa można podzielić w zasadzie na dwie grupy:

- redukcję kosztów produkcji (instrumenty polityki kredytowej, dotacje do środków produkcji, polityka podatkowa),
- usługi ogólne, tj. działania, które na dłuższą metę redukuje koszty w sektorze rolnym, a korzyści z nich nie trafiają bezpośrednio do producentów rolnych (badania, doradztwo, inspekcja sanitarna, zwalczanie szkodników i chorób, działania w zakresie poprawy struktur rolnych i infrastruktury, marketingu i promocji itd.).

Przemiany ustrojowe zainicjowane w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych postawiły przed polską gospodarką, w tym także przed rolnictwem i wsią, nowe wyzwania. Wiążą się one zarówno z obiektywną koniecznością głębokiej restrukturyzacji i modernizacji sektora rolnego, jak też z potrzebą poprawy spójności społeczno-ekonomicznej oraz niwelowania skutków zapóźnień cywilizacyjnych na obszarach wiejskich.

Impulsem do przyspieszenia tych przemian stało się członkostwo w Unii Europejskiej. Proces dostosowania polskiego sektora rolnego do UE ściśle się wiąże z unijną wspólną polityką rolną oraz zmianami, które w niej zachodzą. Dzięki wspólnej polityce rolnej możliwe było – i jest – utrzymanie w rolnictwie dominacji gospodarstwa rodzinnego jako podstawy ustroju rolnego Unii oraz ochrona historycznie ukształtowanego modelu wsi europejskiej (tzw. europejski model rolnictwa – EMR). Główne cechy tego modelu to:

- rolnictwo konkurencyjne zdolne do stopniowego zwiększania eksportu (na rynek światowy) bez nadmiernego subsydiowania,
- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w całej Unii,
- metody produkcji rolnej sprzyjające środowisku i zapewniające produkty o wysokiej jakości zdrowotnej, zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym,
- rolnictwo zrównoważone, z bogatymi tradycjami, zorientowane nie tylko na wydajność, ale i na środowisko wsi i krajobraz, zapewniające żywność społeczeństwu i zwiększające zatrudnienie,
- prostsza, bardziej zrozumiała polityka rolna, która jasno rozgranicza decyzje wspólnoty od tych, jakie powinny pozostać w kompetencji krajów członkowskich,
- polityka rolna zapewniająca, że wydatki na jej realizację są uzasadnione działaniem rolników zgodnym z oczekiwaniami społeczeństwa (ochrona i kształtowanie środowiska).

Rozwijając produkcję, przetwórstwo i powiązania z rynkiem światowym, Unia stworzyła niezwykle złożony system ekonomiczno-prawny rozwijania rynku i podtrzymywania cen rolnych, wspierania modernizacji gospodarstw, rozwoju wsi i środowiska rolniczego, promocji i dotowania eksportu. Corocznie Unia poświęca na te cele połowę swojego budżetu (ponad 40 mld euro). Do tego dochodzą środki budżetowe krajów w wysokości 15-20 mld euro. Dla porównania – wsparcie polskiego rolnictwa szacuje się obecnie na 0,8 mld USD rocznie. Ponadto rolnictwo dofinansowywane jest w dużym zakresie przez konsumentów.

Dochody gospodarstwa rodzinnego Unii Europejskiej w połowie pochodzą z dotacji, a sama dotacja jest ponad siedemdziesiąt razy wyższa niż dla polskiego gospodarstwa chłopskiego. Jeszcze większy jest udział dotacji w funduszu inwestycyjnym tych gospodarstw. Obciążenia podatkowe są prawie czterokrotnie niższe niż w Polsce. Zużycie pośrednie środków produkcji (porównywalne) jest trzykrotnie wyższe niż w Polsce, a zużycie nakładów zewnętrznych aż trzydziestokrotnie. Między innymi dzięki temu wartość produkcji zwierzęcej w gospodarstwie Unii Europejskiej wysoko przekracza wartość produkcji polowej (odwrotnie niż w Polsce). Jeszcze bardziej szokujące jest porównanie dochodów rolniczych bez dotacji. W Polsce dochód przypadający na jeden hektar, bez subsydiów bezpośrednich, jest porównywalny do analogicznego średniego dochodu rodziny w Europie lub we Francji, trzy do dziesięciu razy wyższy niż w Portugalii lub Niemczech. Są to dane sprzed kilku lat, ale proporcje czynników ekonomicznych kształtujących ekonomikę i efektywność gospodarstw są aktualne.

Wypada tu podkreślić, iż istotą wspólnej polityki rolnej jest:

- wspólny rynek z jednolitymi cenami rolnymi i ze swobodnym przepływem towarów rolno-spożywczych w obrębie całej Wspólnoty Europejskiej,
- solidarność finansowa, tj. wspólne finansowanie wszystkich podstawowych wydatków na stabilizację rynków rolnych oraz na przemiany strukturalne rolnictwa,

- preferencje dla Wspólnoty, tj. uprzywilejowanie handlu wzajemnego wewnątrz Unii Europejskiej przy wspólnej ochronie celnej, granicznej osłonie fitosanitarnej, wspólnych standardach, dopłatach eksportowych itd.

Warunki dla rolnictwa, które Polska przyjęła w związku ze wstąpieniem do UE, są dużo mniej korzystne w stosunku do tych, które miały kraje wcześniej przyjęte do Wspólnoty, jak i w porównaniu do innych krajów tzw. jedenastki. Na przykład roczne dopłaty na hektar użytków rolnych w 2004 r. według krajów wynosiły: w Grecji 309 euro, w Danii 266 euro, w Niemczech 266 euro, a w Polsce 51 euro. Roczne dopłaty bezpośrednie w UE na zatrudnionego w rolnictwie w 2004 r. wynosiły np.: w Danii 7924 euro, w Niemczech 3573 euro, w Grecji 2358 euro, a w Polsce 352 euro. Roczne dopłaty bezpośrednie w UE na gospodarstwo rolne w euro (2004 r.): w Wielkiej Brytanii 12 292 euro, w Niemczech 6919 euro, w Danii 11 314 euro, a w Polsce 464 euro. Większość tych środków przypada na duże gospodarstwa rolne, natomiast dużo mniej albo niewiele otrzymują małe i biedne gospodarstwa rolne. Polskie rolnictwo otrzymało najniższe limity na produkcję mleka, cukru, izoglukozy, tytoniu, skrobi ziemniaczanej, premii wołowej, premii dla krów mamek i premii dla owiec maciorek. Warunki te zostały przyjęte przez nasz rząd, ale niezbędne będą rozmowy renegocjacyjne.

4. Oddziaływanie wspólnej polityki rolnej na polskie rolnictwo

Mimo ewolucji wspólna polityka rolna zachowuje swoją istotę i skalę wsparcia rolnictwa i wsi do 2006 r., a także w następnych latach. Z punktu widzenia polskiej wsi ważne jest, że wspólna polityka rolna opiera się na kilku zasadach, które umożliwią szybszą modernizację rolnictwa i przekształcenie strukturalne rolnictwa. Są to następujące zasady:

1. Zapewnienie bieżącej opłacalności i dochodowości rolnictwa. Warunki (ceny, kwoty, dopłaty) produkcji i zbytu są nie tylko negocjowane z rolnikami, ale znane z góry na 6-7 lat. Duże zapasy, wspólny rynek i systemy powszechnych ubezpieczeń łagodzą też znacznie skutki nieurodzaju i zdarzeń losowych, tak dotkliwych ostatnio dla polskich rolników. Ceny, kwoty produkcji i dopłaty ustalone na szczycie Unii Europejskiej w Berlinie (wiosną 1999 r.) obowiązywać będą do 2006 roku. Wszystkie te warunki w założeniach zapewniają wzrost dochodów rolników Unii Europejskiej w tym okresie o około 1/4. Co ważne – podczas berlińskiego spotkania ustalono tym samym ceny dla polskich rolników po akcesji (na lata 2004-2006), które są korzystniejsze od obecnych polskich warunków. Ceny te nie podlegają negocjacjom. Zapowiadane obecnie korekty wspólnej polityki rolnej nie zmieniają istotnie warunków ekonomicznych produkcji.

2. Dofinansowanie „opłacalności” przez odrębne i coraz rozleglejsze finansowanie przemian agrarnych – zalesień, powiększenia i modernizacji gospodarstw, osadnictwa młodych rolników, wczesnych emerytur. Ułatwia to przemiany rolnic-

stwa, a zwłaszcza zmniejszenie liczby gospodarstw i zatrudnienia – co budzi tyle obaw w Polsce – poprzez tworzenie warunków do pracy i zarobkowania pozarolniczego i większą efektywność powiększonych gospodarstw.

3. Aktywna polityka rozwoju regionalnego, która wspiera programy rolne i wsi Unii Europejskiej, jest odrębnie finansowana i tworzy pośrednio korzystne warunki ekonomiczno-społeczne rozwoju wsi i rolnictwa dla efektywnego gospodarowania.

4. Odrębne dopłaty do ochrony i kształtowania środowiska, stanowiące coraz większą część przychodów gospodarstw.

Wszystko to powoduje, że rozwój rolnictwa, a zwłaszcza przekształcenia agrarne w Polsce będą przebiegać w korzystniejszych warunkach niż dotychczas i niż obecnie. Ważna jest zwłaszcza jednoczesność działań dwu z tych instrumentów – wspomagania opłacalności i dochodowości produkcji rolnej i dofinansowania restrukturyzacji rolnictwa, której w Polsce nie udało się dotychczas zapewnić, a której brak powoduje np. niepełne realizowanie rządowych programów branżowych (preferencyjne kredyty), przy określonych spadkach cen rolnych i zwiększeniu trudności ze zbytem surowców rolnych.

Przyjęcie reguł wspólnej polityki rolnej (WPR) w polskim rolnictwie przyspieszy jego zmiany i zwiększy więź polskich producentów rolnych z wielkim europejskim rynkiem produktów rolno-spożywczych.

Bardzo niska opłacalność polskiego rolnictwa w latach dziewięćdziesiątych nie sprzyjała modernizacji nawet dużych gospodarstw, a bardzo często prowadziła do dekapitalizacji majątku produkcyjnego. Należy jednak oczekiwać, że początkowa faza członkostwa w Unii Europejskiej będzie okresem przyspieszonej modernizacji przede wszystkim dużych gospodarstw rolnych. Złoży się na to pewna poprawa opłacalności produkcji, a przede wszystkim większe bezpośrednie wsparcie (typu strukturalnego) procesów modernizacji gospodarstw. Oznacza to poprawę stanu rolnictwa, ale nie musi być równoznaczne z istotną poprawą społeczno-ekonomicznego położenia całej ludności rolniczej, zwłaszcza zaś warunków życia ogółu mieszkańców wsi.

Wzrost dochodów ludności wiejskiej będzie zależał w większym stopniu od rozwoju pozarolniczych źródeł dochodów, w tym lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego, turystyki wiejskiej czy aktywniejszego zaangażowania się w działalność grup produkcyjno-marketingowych. Wywoła to wzrost zapotrzebowania na środki produkcji i w konsekwencji wpłynie korzystnie na całą gospodarkę. Widoczne jest duże rozwarstwienie dochodów gospodarstw rolnych, podobnie zresztą jak w USA. Dla sytuacji materialnej ludności wiejskiej jest istotne, że większość (60%) polskich gospodarstw posiada poniżej 5 ha użytków rolnych, zatem bardzo duża ich część będzie w ograniczonym zakresie korzystać ze wsparcia wspólnej polityki rolnej. Efektem integracji będzie dalsza polaryzacja sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych – co ma miejsce w Unii Europejskiej. Problemu tego nie zmniejsza podkreślany niekiedy fakt, że w północnej i zachodniej części Polski

przeciętne gospodarstwo ma 18 ha ziemi, czyli prawie tyle samo, co przeciętne gospodarstwo w Unii. Dla większości gospodarstw rodzinnych stanowi to wyzwanie, bowiem duże gospodarstwa uzyskujące pomoc ze wspólnej polityki rolnej są liczącym się rywalem na lokalnym i regionalnym rynku produktów rolnych bardziej niż były dotąd. Prawdopodobna zmiana sposobów produkcji w dzisiejszych gospodarstwach rolnych na technologie pracooszczędne nie poprawi, a wręcz może pogorszyć sytuację na wsi: polską wieś cechuje ogromne bezrobocie. Unijny rynek towarów rolno-spożywczych wraz z bogatym instrumentarium wspólnej polityki rolnej powinien zwiększać stabilność polskiego rolnictwa, ale nie jest jej gwarantem. Obserwowane w latach dziewięćdziesiątych zakłócenia na międzynarodowym rynku finansowym oraz znaczne zmiany cen nośników energii zakłóciły stabilność rynku, a unijne systemy kontroli jakości nie uchroniły farmerów i konsumentów przed problemami związanymi z chorobą BSE, nadmiernym stosowaniem antybiotyków oraz skażeniem żywności toksynami. W tym kontekście uzasadnione wydaje się wiązanie przez polskich rolników większych nadziei z dokonującymi się od dłuższego czasu zmianami w unijnej polityce wobec rolnictwa i obszarów wiejskich. Jeżeli kierunek tych zmian zostanie utrzymany, to rolnictwo polskie, upodabniane do rolnictwa Unii Europejskiej, będzie miało do pokonania mniejszy dystans. Wynika to z dążeń Unii Europejskiej do ekstensyfikacji produkcji rolnej, wspierania gospodarstw rodzinnych i ograniczenia funkcji produkcyjnej rolnictwa na rzecz funkcji środowiskowych i społecznych. Nowy model rolnictwa Unii Europejskiej stwarza szanse wspierania tych cech polskiego rolnictwa, które dotychczas traktowane były jako przejawy zacofania i nieefektywności. Przede wszystkim wzrasta waga aspektów ekologicznych i społeczno-kulturowych w ocenie skutków rolniczej działalności gospodarczej. Zgodnie z reformą rynku mleczarskiego (Agenda 2000) zmieniły się od czerwca 2005 r. warunki dla rynku mleka. Obniżone zostały ceny docelowe mleka oraz ceny interwencyjne na masło i mleko w proszku. Spowodowało to obniżenie ceny płaconej rolnikom przez mleczarnie. Jednocześnie rolnicy mają szansę uzyskać dopłaty bezpośrednie do tony mleka (w ramach posiadanej kwoty mlecznej) w wysokości 5,75 euro/tonę w 2005 r., 11,49 euro/tonę w 2006 r. oraz 17,24 euro/tonę w 2007 roku. Stawki dopłat bezpośrednich mogą zostać podwyższone dla pewnych gospodarstw do poziomu maksimum: 13,9 euro w 2005 r., 27,8 euro w 2006 r. oraz 41,7 euro w 2007 roku. Odrębnym zagadnieniem jest kwestia wysokości tych dopłat. Krytyka tych dopłat jest powszechna. Kryteria dofinansowania pewnych grup gospodarstw mlecznych oraz wysokość dopłat ustala kraj członkowski w uzgodnieniu z Komisją Europejską. Środki finansowe na dodatkowe dopłaty pochodzą z budżetu Unii Europejskiej w ramach tzw. kopert krajowych. Komisja przewiduje utrzymanie systemu kwot mlecznych do 2008 roku. Dla polskich producentów mleka (podobnie jak dla unijnych) obniżenie cen na mleko może spowodować zmniejszenie dochodów z jego

sprzedaży, gdyż dopłaty bezpośrednie mogą nie zrekompensować w pełni obniżek cen wszystkim producentom mleka.

Wspólna polityka rolna i fundusze strukturalne nie tworzą zagrożeń dla rozwoju polskiej wsi i polskiego rolnictwa, co podnoszą krytycy integracji. Efektywność instrumentów tej polityki zależy od procesów przystosowawczych i umiejętności rolników, mieszkańców wsi, samorządów rolniczych czy administracji wykorzystywania tych instrumentów. Można ewentualnie mówić o realnych zagrożeniach wynikających z niskiej sprawności absorpcji środków unijnych, a nie z istoty tej polityki.

Fundusze strukturalne, tak jak większość środków unijnych wspomagających rozwój, wymagają aktywnych zabiegów o ich pozyskanie ze strony beneficjentów, profesjonalizmu i czynnego udziału partnerów społecznych. Na polskiej wsi tę absorpcję bardzo poważnie mogą zakłócić dwa czynniki. Pierwszy to niski poziom wykształcenia i trudności w dostępie do edukacji ludności wiejskiej. Drugi to niedorozwój instytucji i nieduża liczba aktywnych organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji i lokalnych inicjatyw obywatelskich.

Zagrożeniem dla polskiego rolnictwa i wsi jest – jak dotychczas – brak gotowości Unii do równego traktowania polskich rolników w dostępie do środków wspólnotowych. Badając zagrożenia dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, nie należy zapominać o procesie globalizacji gospodarki światowej, która jest dodatkowym poważnym wyzwaniem. Pojawia się zagadnienie stworzenia w przyszłej powiększonej Unii instrumentarium systemu ekonomicznego wsi, wkomponowanego w ogólny nurt rozwoju gospodarki światowej, charakteryzujący się szybkim przenikaniem i wdrażaniem nowoczesnych technologii, przepływem informacji, intensyfikacją obrotów kapitałem, tworami i usługami ponad granicami państw, regionów i kontynentów, utratą znacznej części suwerenności, w obszarze decyzji gospodarczych na rzecz transnarodowych korporacji produkcyjnych i kapitałowych. Nowe warunki gospodarowania wymagają głębokich przemian strukturalnych w rolnictwie, w mniejszym stopniu związanych z przemianami jego struktury agrarnej, a o wiele bardziej ze strukturą siły ekonomicznej gospodarstw rolnych i typów ekonomiczno-produkcyjnych oraz z poziomem przygotowania zawodowego i cywilizacyjnego ich pracowników i właścicieli.

Dwa niedostatki – edukacyjny i instytucjonalny – mogą okazać się najpoważniejszym zagrożeniem w szybkim uruchomieniu nowych możliwości rozwojowych dla rolnictwa i obszarów wiejskich Polski, jakie niesie ze sobą integracja europejska.

Literatura

Andrychowicz A., *Integracja z Unią Europejską. Konieczne dostosowania i spodziewane skutki w polskim rolnictwie*, Warszawa 2000.

- Antoniszyn E., *Regional Aspects of Environmental Protection Policy*, Economic and Environmental Studies 2003 nr 3, „Sustainable Waste Management” University of Opole.
- Antoniszyn E., *The Financial Policy of Local Self-Government Units*, Economic and Environmental Studies 2003 nr 4, „Problems of the Functioning of Local Self-Government” University of Opole.
- Ciepielowska M., *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej a polskie rolnictwo. Rozważania o korzyściach i kosztach*, Warszawa 2002.
- Gorlach K., Pyrć P., *Węzłowe kwestie społeczne wsi polskiej w progu XXI wieku*, Kraków 2000.
- Polish and Russian in Statistics*, Central Statistical Office of Poland (GUS), Warsaw 2001.
- „Unia i Polska – niezależny magazyn europejski” 2002, nr 12-13 (88-89).

FINANCIAL POLICY IN POLISH AGRICULTURE IN THE LIGHT OF REQUIREMENTS OF COMMON AGRICULTURE POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Summary

The resolutions of the Berlin summit established the general strategy of development and enlargement of the Union. The additional sources budgeted within the Union funds comprise:

- pre-accession financial aid (PHARE, ISPA, SAPARD) to implement the principles of the Common Agricultural Policy in the new member states,
- structural funds.

The above mentioned issues were regulated by the directives of the Council; signature WE 1255/1999. The sum of the pre-accession sources was established for 3.1 milliard euro annually (until 2006), out of which 0.52 milliard was to support agriculture, 1.04 milliard for structural aid and 1.56 milliard for the PHARE programme. Altogether the Union allocated 21.7 milliard euro for this help, out of which agriculture obtained 3.6 milliard euro plus roughly 1.5 milliard euro from PHARE. It might be estimated that an annual aid for the Polish agriculture and the countryside prior to the accession could have amounted to about 220 million euro. It was to account for one fifth of the Polish state expenditure in the development of the Polish agriculture and the rural areas if the conditions of its effective use were created. Initially, financial help was taken from PHARE, which indicates that only about two thirds of designated sources had not been used before Poland entered the European Union. The separate sources for the European Union enlargement were allocated and amounted to 4.1 milliard euro in the first year and 14.2 milliard euro in 2006, out of which 1.6 milliard euro in 2002 and 3.4 milliard euro in 2006 was allocated for agriculture. It is generally known that the Union underestimated the sources for the European Union enlargement, especially for agriculture. Paradoxically it its budget the Union spends less than two thirds of its sources on agriculture while in the budget of the EU15 it projected almost a half of all the budget, though, the needs of eastern and central European agriculture are bigger than the Union's. The condition of the Polish agriculture influences the whole economy. The political transformation has been seen in the agriculture as an economic pressure. This has led to the decrease in the profitability of agriculture by 50 percent for nearly the last 10 years. And there is still a gradual drop in production after 1989.